

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

juli-augusti

Nr 4–2009

Ska vi ha
romska pass?

Romsk musik på Fryshuset
och i Kungsträdgården

Redaktören har ordet

Diskussioner om romska pass har pågått en längre tid. De första passen lär ha gjorts i Holland. Nu talar IRU om att skapa romska pass där det står att man är rom och att innehavaren står under IRU:s beskydd. I passet nämns IRU som en regering. Jag vet inte om detta är på riktigt eller om det är på skoj. Hur skulle IRU kunna skapa pass för romer i olika länder som skulle gälla som pass. Ett pass är ju något som bara landet där man bor i kan utfärda. Vad skulle det gagna en rom att det står att man är rom i passet. Precis som om det inte syns att vi är romer. Det är just för att vi är romer vi blir utsatta för exkludering och diskriminering. Själv vill jag bara vara en människa utan att skriva folk på näsan att jag är rom. Om jag inte minns fel har vi, alla romer i världen, gått ut med att vi inte vill ha vår etniska tillhörighet utsatt i handlingar så som pass, sjukjournaler, körkort eller vilken handling det än må vara. Blir vi inte irriterade då media nämner vår etnicitet i olika artiklar som inte har någon relevans till vår etnicitet. Jag ser det som en stor fara i dagens läge då högerextremistiska grupperingar slår till med attacker mot romer med dödlig utgång. Var inte de romska organisationerna emot då Italien med Röda Korsets hjälp tog romernas fingeravtryck. Man till och med demonstrerade och visade sitt missnöje i Bryssel under European Summit. I Sverige och många andra länder är romerna emot etnisk registrering. Ska nu romerna själva vara med och skapa ett etniskt romskt pass? Man har sagt att passet skulle vara behjälpligt när romerna nekas sina medborgerliga rättigheter i sitt land, när man nekas sjukhusvård och medicinsk hjälp, skulle uppvisande av passet öppna portarna för romerna. Det vore bättre att kämpa mot alla

Bengt O Björklund, Fred Taikon, Rosario Ali Taikon, framför sitter Mirelle Gyllenbäck, Maja-Lena Taikon och Veronika Portik.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: fredt@telia.com

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,
Rosario Ali Taikon
Bengt O Björklund
Mirelle Gyllenbäck
Veronika Portik

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

regeringar som inte ser över sina nationella minoriteters rättigheter. Kämpa mot de länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna. Länder som inte följer ramkonventionen.

Nej jag ställer mig undrande. Är det inte fel benämning på handlin-

Innehåll:

Två politiker	sid. 3
Romer i Centrum	sid. 4-6
Valery Novoselsky	sid. 7
Låt oss berätta	sid. 8-9
Romano Trajo	sid. 10
Romska pass	sid. 12-13
Festival på Fryshuset	sid. 14-17
Bakro	sid. 17
Om romer i Östeuropa	sid. 18-19
Freddy Broms	sid. 20-21
Madonna utbuad	sid. 21
Romano Zor	sid. 22
Romsk aktivist	sid. 23
Böcker	sid. 24-25
Auschwitz	sid. 26-27
Gamla bilder	sid. 28-29
Recept	sid. 30-31

Bilden på framsidan är tagen under den romska musikfestivalen på Fryshuset i Stockholm av Bengt O Björklund.

Våra bidragsgivare

Kulturförvaltningen
Statens Kulturråd

Tryck: Allduplo **ISSN 1651-3258**

gen, borde det inte i stället vara identitetshandling eller ett medlemsbevis som visar att du är medlem i organisationen International Romani Union. Vi lär nog få svar på våra frågor till nästa nummer av ERG. Skriv till oss och tyck till om romska pass.

Två politiker har ordet

Sverige måste ta upp romafrågan

Under hundratals år har romer förföljts och diskriminerats i hela världen och Sverige har inte utgjort något undantag. Det sätt på vilket romer behandlats i Sverige är en skamfläck och ändå tycks Sverige, liksom många andra länder, aldrig riktigt ha gjort upp med den historien. Trettioalets kalla vindar breder ut sig över världen. Högerextrema partier går framåt. Ekonomiers sammanbrott ställer människors överlevnad mot varandra. Syndabockstänkandet söker de fatalt enkla lösningarna. Varje dag kan vi läsa om den skrämmande utvecklingen. Amnesty International rapporterar om ökande diskriminering, förstörelse av bostäder, hot, våld och även mord i flera länder i Europa. I Ungern har sju romer

under året blivit mördade i vad som kan beskrivas som rena pogromer. I Italien registreras romska barn och deras familjer. Lynchmobbar kastar brandbomber mot romska läger.

”Medborgargarden” bildas i flera länder. I Italien, bara någon generation efter fascismens fall, har man till och med valt att legalisera gardena.

Sverige tvångsavvisar fortfarande romer till Kosovo, trots rapporter om fruktansvärda förhållanden i flyktinglägren där. I Sverige är situationen ännu inte lika brutal, men klimatet hårdnar. Nyligen har DO fått en anmälan mot en bensinmacksägare i Dalarna som nekade romer att komma in på macken. Varför agerar inte Sverige tydligare för att

vända utvecklingen och därmed slå vakt om romernas mänskliga rättigheter.

Sveriges regering har, exempelvis, en gyllene chans att som EU:s ordförande-land i olika sammanhang, dels kritisera och dels kräva att diskrimineringen av romer upphör. Det är hög tid att Regeringen Reinfeldt tar bladet ur munnen att talar i klartext om det hot som romer lever under runtom i Europa. Vi får aldrig låta förföljelser passera under tystnad. Då gör vi oss själva till en del av förföljarna. Vi kan aldrig acceptera någon regerings undfallenhet och tystnad när det handlar om brott mot de mänskliga rättigheterna.

**Siv Holma, riksdagsledamot,
vänsterpartiet**

Den romska frågan måste prioriteras

Vår huvudstad, Stockholm, bör bli ett föredöme och lyfta upp den romska frågan på stadens dagordning. Romer har funnits i Stockholm sedan 1500-talet och bör ha en självklar plats på arbetsmarknaden och i kultur- och föreningslivet. De ska vara representerade i olika offentliga organ och offentliga arrangemang som till exempel Kulturfestivalen.

Inledningsvis bör alla kommunala sakområden gås igenom för att klarlägga inom vilka politikområden som det finns brister i romernas rättigheter. Ett aktuellt exempel är uppföljningsansvaret för unga som varken går i skola eller arbetar, vil-

ket nämns i den nya rapporten ”Unga romers situation” av docent Paulina de los Reyes. Det kan också handla om utbildning för kvinnor, arbetsmarknadsåtgärder och det romska språkets ställning i förskolan och skolan. Okunskapen om den romska kulturen är mycket stor i Sverige, vilket givetvis också påverkar de kommunala verksamheterna.

Förbättringar för den romska gruppen måste bygga på egenmakt och att romerna för sin egen talan, vilket inte minst gäller de unga romerna. Förändringarna bör därför redan från början ske genom en dialog mellan kommunen och romska intresseföreningar.

Vi vill att den romska frågan prioriteras i den kommunala budgeten 2010. Anständigheten kräver det av oss och samtidigt kan vi etablera en rågång mot den främlingsfientlighet som gror.

**Ann-Margarethe Livh,
oppositionsborgarråd, vänsterpartiet i
Stockholm**

Vid avslutningen samlades alla artisterna på scenen.

Romer i Centrum

För fjärde året i rad arrangerades den romska festivalen Romer i centrum. Till skillnad från förra året, då ett skyfall fick arrangörerna att flytta evenemanget till Romskt kulturcentrum, utspelade sig årets festival i flödande solsken och det var fler än någonsin som hade tagit sig till Kungsträdgården.

Text och foto: Bengt O Björklund

Kungsträdgårdens programchef Sam Carlquist såg mäktat nöjd ut när han blickade ut över den ansejliga skara romer och andra som samlats framför den stora scenen i Kungsträdgården.

– Det känns jätteroligt. Evenemanget bara växer för varje år, sade han.

Presentatörer var Nadja Bilici och Gregor Dufunia Kwiek.

Mycket musik och dans blev det och Ann-Margaret Livh och Siv Holma talade om sitt engagemang i den romska frågan.

Riksdagsledamot för Vänsterpartiet Siv Holma har länge varit engagerad i den romska frågan.

– En orsak till mitt engagemang är att jag har mina rötter i två av de erkända nationella minoriteterna. Dels har jag samiska rötter och på pappas sida har jag tornedalska rötter.

Siv Holma menar att det är hög tid att ännu mer synliggöra historien på de nationella minoriteternas villkor.

– Vi i riksdagen borde ta ett ansvar för de historiska oföretter som olika myndigheter har tillåtit ske. Allt måste upp på bordet. Idag är förtrycket mer dolt. Nu har Sverige en fantastisk chans som EU:s ordförandeland att dels kritisera och dels kräva att diskrimineringen av romer upphör i de länder där det pågår. Och i dagarna tänker jag speciellt på Ungern där jag har förstått att åtta brutala attacker genomförts. Det är en viktig fråga för statsministern Frederik Reinfeldt, Carl Bildt och Cecilia Malmström med flera att ta upp under ordförandeskapet. Vi får aldrig låta följelsen passera under tystnad. I Sverige handlar det om att försonas. En offentlig

ursäkt kan vara startpunkt i processen med upprättelse och försoning. För romerna krävs det mer pengar till språk och kultur. Romska barn ska ha tillgång till förskola och skola med undervisningsmaterial på romanés. Alla måste få bättre kunskap om romer och romsk kultur, sade Siv Holma.

Gregor Dufunia Kwiek talade om romernas situation i Europa.

– Under ett år har 39 romer mördats bara i Ungern. Det ungerska ultranationalistiska partiet Jobbik går ut i byarna och slaktar romer. Nyligen mördades en romsk mamma och hennes dotter skadades svårt.

Gregor berättade om en tävling som gick av stapeln i Roma Network.

– Tävlingen hette Romska stjärnor. Den var till för romska ungdomar som skickade in sina demos till oss. Vi var tre domare som valde ut vinnarna.

Vinnarna fick varsin bärbar dator. En av vinnarna i denna romska Idoltävling var Natalie som sjöng en Carolasång med stor inlevelse på scenen.

– Jag brukar sjunga hemma, berättade Natalie som vill bli artist.

Orlando och Isabella Kwiek var också vinnare i tävlingen. De dansade med stor inlevelse.

– Det är kul, berättade Isabella, både att uppträda och att ha en publik.

Domino Kai från DO berättade om den nyligen avslutade minneshögtiden i Auschwitz då man högtidlighöll natten för 65 år sedan då nästan tre tusen romer gasades ihjäl.

– De fick sätta livet till natten mellan den andra och tredje augusti 1944 i det så kallade Zigenarlägret.

Även Domino tog upp situation för Europas romer idag.

– Förintelsen må ha avslutats, men antiromanismen fortsätter att förgifta de europeiska romernas vardag.

Domino berättade även om den nya myndigheten

Diskrimineringsombudsmannen.

– De är ett starkare redskap att komma åt diskriminering och kränkningar. Det vi ser via anmälningar är att bostadsmarknaden är ett stort problem. De nekas bostad på grund av sitt efternamn eller sina kläder. DO kommer nu under det svenska ordförandeskapet i EU att lyfta den frågan under ett antal möten och konferenser tillsammans med de övriga länderna. Vi kommer även att ge ut en ny Romarapport under hösten. Dagens behandling av romer är inte värdigt ett demokratiskt Europa.

Sandra Merkovich sjöng en egen sång. Hon har sjungit gospel sedan hon varit liten.

– Jag tycker om att sjunga och det är min pappa som har inspirerat mig.

Gabriella Gutarra från Flamencocentret i Stockholm uppträdde med sin dansgrupp även detta år. Det var fart och fläng och mycket inlevelse. Gabriella har dansat sedan hon var tretton år.

– Det fanns inget annat att göra när jag var tretton. Men så älskade jag ju dansen redan som barn. En bra flamencodansare dansar från hjärtat. Det är ett sätt att överleva. Flamencon kommer från fattiga människor i Andalusien. De som inte vet vad de ska göra med sitt liv blir artister.

Gabriella Gutarra från Flamencocentret med sina dansare.

Men det tar lång tid att lära sig om det ska bli bra.

Den kände romske gitarristen Angelo kompade kyrkokörsångaren Lars. Det var andliga sånger på romanés. Publiken kände igen sångerna och var med på noterna.

– Så här tycker jag att det ska vara i Stockholm hela tiden. Ni romer har funnits här i staden sedan 1500-talet. Det är dags att ni syns i vårt kulturliv och på gator och torg!

Så inledde Ann-Margarethe Livh, oppositionsborgarråd (v) i Stockholm, sitt anförande på Stora scenen.

Den romska dansgruppen Terné Čerhaja, från Romskt Kulturcentrum i Stockholm.

– Tyvärr varken började eller slutade förföljelsen av romer med Andra världskriget. Den är djupt förankrad i Europas historia. Vi måste ha ett samhälle där ni romer har makt och inflytande och om vi ska förvandla samhället efter era behov, är det ni som måste göra det. Om jag får förmånen att styra Stockholm efter nästa val, då vill jag att vi bildar en styrgrupp som består av oss politiker och ni romer med representanter från de romska organisationerna. Sedan ska vi gå igenom Stockholms stads alla verksamheter, socialtjänsten, skolan och förändra utifrån era behov. Vi ska ha romska

En av vinnarna i denna romska Idoltävling var Natalie

Kvällens huvudattraktion var den romska sång- och dansgruppen Sare Roma från Vilnius i Litauen.

förskolor i Stockholm. Ert språk ska finnas i skolan, i förskolan, inom fritidsverksamheten och vuxenutbildningen. Romska kvinnor ska få bestämma vilken utbildning de vill ha. Så ska det vara. Ni ska vara med och bestämma. Vi behöver öka stödet till de romska organisationerna så att vi får fler evenemang av den här typen. Jag vill se fler utställningar som den om Förintelsen på Etnografiska museet. Sådana utställningar behöver vi se gång på gång. Jag vill att romer ska känna att Stockholm är deras hemstad. Välkomna till Stockholms stadshus så kan vi fortsätta diskutera.

Arrangör för festivalen är Michael Jono Stancov, en romsk elektroingenjör med ett starkt engagemang i den romska kulturen och han har även ingått i den romska dans- och musikgruppen Romané Phaká.

– Ärligt sagt så brukar jag besöka Kungsträdgården varje sommar. Det är ett underbart ställe att vara på sommartid. När jag satt där en sommar och blickade mot stora scenen så tänkte jag: Varför kan inte vi uppträda här och visa vår kultur här i hjärtat av Stockholm. Det var liksom en underbar dröm jag hade. Det verkade realistiskt. Så då tog jag kontakt med Kungsträdgårdens programchef Sam

Carlquist och sedan har vårt samarbete bara vuxit.

Den negativa bilden av romer har länge varit förhärskande.

– Idag är vi här för att ändra på den bilden. Vi ska visa vår rätta sida. Vilka vi är, vad vi står för och vart vi vill komma. Det är målet med detta evenemang. Vi vill visa på den romska gruppens alla varieteter, sade Michael Jono Stancov.

Kommer denna festival att bli årligt återkommande, undrade Nadja Bilicka?

– Som programchefen Sam Carlquist

Nadja Bilici och Domino Kai.

säger: Tre gånger är redan en tradition, svarade Jono. Jag hoppas att vi kan vara här varje år.

Nästa inslag i festivalen var den romska dansgruppen Terné Čerhaja, romska barn från Romskt Kulturcentrum i Stockholm. För fjärde året i rad dansade de på den stora scenen till publikens stora förtjusning och glädje.

Kvällens huvudattraktion var den romska sång- och dansgruppen Sare Roma från Vilnius i Litauen som bjöd på en färgsprakande och intensiv föreställning.

Sandra Merkovich sjöng en egen sång.

En spindel på nätet

Valery Novoselsky är en man med många strängar på sin lyra. Han är grundaren till Roma Virtual Network. Han är även utbildad evangelist. I somras deltog han på European Roma Rights workshop i mänskliga rättigheter i Budapest, Ungern. É Romani Glinda träffade honom där och gjorde en intervju med denna mångfacetterade man.

Text: Mirelle Gyllenbäck **Foto:** Rosario Ali Taikon

Valery Novoselsky är född i Ukraina 1970 då landet fortfarande tillhörde Sovjetunionen. Eftersom Sovjetunionen härskade under hela hans uppväxt, gick han i grundskola och universitet präglad av detta tänkande. Han är sedan 14 år tillbaka bosatt i Israel. Han flyttade dit tillsammans med sina föräldrar och idag bor de i samma by. Den israeliska lagstiftningen har en speciell lag gällande judar och deras ättlingar. Den tillåter judar och deras ättlingar upp till den fjärde generationen att återvända. Valery tog tillvara på denna lagstiftning och återvände till Israel eftersom han är en fjärdedels jude (barnbarn till en judisk kvinna).

– Men detta var inte huvudorsaken till att jag lämnade Ukraina. 1995 var Sovjetunionen historia. Det var en dramatisk upplevelse att se dessa hemlösa människor och personer som blev diskriminerade på grund av sin etnicitet. Under denna period jobbade jag i en kristen mission i Moskva och på något sätt var jag skyddad. Människor hade ingen social säkerhet och de hade lite framtidshopp. I staden i Ukraina där jag kommer ifrån, förekom det att polisen arresterade romer som var misstänkta för olika brott och straffade dem extra hårt. De blev svårt misshandlade, handfängslade och kastades in i underjordiska celler. Många dog av detta. Det var under perioden då detta var vanligt förekommande som jag lämnade Ukraina, säger Valery.

Under sin uppväxt i Ukraina bodde han i ett område med både romer och judar och i varje gård bodde det minst en romsk familj. Mestadels pratade han ryska, men ibland kunde han även prata ukrainska. Idag däremot pratar han även

hebreiska, romanés och lite spanska. Och engelska givetvis, eftersom stora delar av hans utbildning och arbete skett på det språket. Hans utbildning är lång och gedigen. Efter grundskolan sökte han in på universitet, men kom inte in. Detta tog hårt på Valery, så istället började han jobba. Idag har han många olika jobb på sitt CV. Ett av de allra första jobben han hade var som skomakare inom teatervärlden. Fyra år senare blev han intagen till universitetet.

Trots att Valery tidigare var döpt inom den ryskortodoxa kyrkan, blev han senare religiöst väckt i pingstkyrkan. Han blev väldigt involverad i denna rörelse och jobbade bland annat som administrationsassistent. Efter några års arbete i rörelsen flyttade han till Moskva. Där predikade Valery om evangeliet till människor som inte delade samma religiösa uppfattning, men ändå var intresserade av religiösa frågor.

– Många av de aktiviteter som vi genomförde var riktade till judiska personer som bodde i Moskva, men de romska frågorna fanns hela tiden i mitt huvud och även om jag inte hade sagt något till mina kollegor, som var judiska evangelister, att jag var rom, så visste de om det. De kunde många gånger säga att ”vi vet att du är rom, vi kan känna det”, säger Valery.

Roma Virtual Networks grundare

Många känner nog igen Valerys arbete genom att de är uppsatta på en mejllista där de får romska nyheter skickade i sin e-post. Idag är det 23 000 personer som är uppsatta på mejllista, bland annat romer, icke-romer, regeringar, olika föreningar

och media. Ofta blir personerna uppdaterade flera gånger om dagen om vad som händer med romer runt om i världen.

Mestadels är det Valery själv som arbetar med Roma Virtual Network, men det finns även personer ute i världen som skickar information om romer. I år var det tio års jubileum av Roma Virtual Network. Från början bestod det av en liten lista med personer som fick information om vad som hände med romer i världen.

– Sakta men säkert blev Roma Virtual Network allt större eftersom det inte fanns någonting liknande bland romerna som riktade sig direkt mot dem själva, säger Valery.

Mottagandet av Roma Virtual Network har mestadels varit positivt, men reaktionerna har även varit blandade. Många romska aktivister ser det som ett hjälpmedel fastän det är inget de prioriterar.

– Många icke-romer skrattade åt mig, men jag brydde mig inte. Jag fortsatte bara min mission. Det finns några icke-romer som tycker att uppdraget jag gör är bra, medan andra tror att de kan utnyttja mitt engagemang till sin fördel. Men för mig är romernas uppfattning väldigt viktig och de personers åsikt som helhjärtat önskar en bättre framtid för romerna, säger Valery

Eftersom Valery är bosatt i Israel skiljer sig hans verklighet lite ifrån hur den hade sett ut om han bodde i Europa. Den romska frågan där är inte lika känd, trots att det finns romer som också är bosatta där. Många av människorna där har ingen förståelse då det gäller romska frågor.

Låt oss berätta

Den 2 augusti i år högtidlighölls natten då 3 000 romer förintades i Auschwitz, men till och med som Förintelsens offer är Europas romer diskriminerade. Om deras öde under nazismen finns inte en rad i skolböckerna. Knappt någon forskning har klarlagt omfattningen av de brott detta folk utsatts för. Ändå finns det källor som det går att hämta kunskap ur.

Domino Kai, dramapedagog, Maria Leissner, demokratiambassadör och ordförande för Delegationen för romska frågor, Lars Kollberg, redaktör för Konsttidningen.

Natten mellan den 2 och 3 augusti 1944 drevs omkring 3000 romer till sin död i gaskamrarna i Auschwitz-Birkenau under kommando av SS- Oberstormführer Otto Moll, kommandanten för Auschwitz-Birkenau II, Josef Kramer, och lägerchefen Hans Schwarzhuber. Dessa beordrade romerna in i de tre gaskamrarna. Offren denna dag bestod av äldre och sjuka, bland dem även kvinnor och barn. Judiska vittnen har berättat att romerna gjorde starkt motstånd men SS-soldaterna tvingade dem med slag och eldvapen att gå i led till sin död genom gasning. De brändes sedan i de tre ugnarna. Då en del av krematorierna var ur bruk brändes kropparna även i stora gropar efteråt. Sedan dess har man kallat natten för "Zigenarnatten".

För att uppmärksamma dagen och offren i det så kallade "Zigenarlägret", hölls en minnesceremoni i museet i Auschwitz

den 2 augusti 2009 klockan 12.00. Det var Dokumentations- och kulturcentret för tyska sinti och roma i Heidelberg som tillsammans med en polsk partnerorganisation stod som värd för minneshögtiden. Samtidigt samlades man även på andra platser för att hedra minnet av offren.

De flesta europeiska medborgare känner inte till vidden av nazisternas brott mot mänskligheten under andra världskriget. Enligt den statistik som tyskarna förde, och som inte hann förstöras, var det omkring en halv miljon romer som förintades i koncentrationslägren. Vi måste dock komma ihåg att romer dömdes i alla de ockuperade länderna, t ex i Baltikum. De flesta romer var inte registrerade eller mantalsskrivna, så mörkertalet är sannolikt stort. Liksom judarna fängslades romerna av nazisterna, stängdes in i ghetton och deporterades syste-

matiskt till förintelslägren.

Om detta finns inte en rad i skolböckerna. Om Förintelsens romska offer har knappt skrivits, forskats eller talats, de romska offren har knappt fått någon ersättning och minnesmonumenten är få. Det finns inga internationella resolutioner eller beslut om hur vi kan förhindra ett upprepande av det oerhörda brott mot mänskligheten som Förintelsen av romerna innebar.

Osynliggjorda offer

Det tog nästan trettio år innan existensen av Förintelsens romska offer erkändes officiellt i Tyskland. Först 1982 klargjorde Västtysklands dåvarande förbundskansler Helmut Schmidt att romerna jämte judarna utgjorde de rasmässigt definierade grupper som stod i fokus för Förintelsen. Först 1989 kom ett FN-uttalande som slår fast att romer mördades under andra världskriget på grund av sin etniska tillhörighet.

Den dåvarande tyska förbundspresidenten Roman Herzog beskrev i ett historiskt viktigt tal den 16 mars 1997 dimensionen av nationalsocialismens förbrytelser mot den romska minoriteten med följande ord: "Förintelsen av romerna hade samma motiv, samma uppsåt och samma avsikt att enligt rasläror planmässigt och slutgiltigt förinta dem på samma sätt som judarna. Romerna blev också systematiskt och familjevis, från barn till gamla, mördade av nationalsocialisterna."

Ända fram tills idag har romerna osynliggjorts som offer för Förintelsen, trots att nazisterna redan från början inkluderade såväl romer som judar i sin massmords- och utrotningspolitik.

Redan i början på trettioalet inkluderades romerna i nazisternas rashygieniska regelverk, men långt innan dess pågick fruktansvärda förföljelser av romer runt om i Tyskland och övriga Europa. Man ska inte glömma bort att romernas slaveri i Rumänien upphörde först 1864, så antiromanismen, antiziganismen, i Europa, var alltså ingen ny företeelse.

1931 beslöt det regionala nazistpartiet i München att verka för att utrota de två

utomeuropeiska "raser" man ansåg hotade arierna, det vill säga zigenare och judar.

Två år senare, 1933, antogs lagar om tvångssterilisering av romer och andra grupper. I september 1935 antogs de s.k. raslagarna i Nürnberg som riktades mot judarna, men även specifikt mot romerna. De innebar att äktenskap mellan arier och judar eller romer förbjöds och upplöstes. Det tyska medborgarskapet togs ifrån dem och de förhindrades att utöva sina yrken. Då romerna var kristna blev en rasmässig diagnos ett måste som skäl till Förintelsen av dem.

Det första dokumentet som refererar till en "total lösning av zigenarfrågan" togs fram vid det tyska inrikesministeriet i mars 1936. Första gången begreppet "den slutgiltiga lösningen av zigenarfrågan" kom till uttryck var i en skrift undertecknad av Himmler i maj 1938.

Romer började massarresteras under 1938 och 1939 och deporterades, hundratal åt gången, till de olika koncentrationslägren.

I december 1938 instruerade SS-Reichführer Heinrich Himmler den rashygieniska forskningsenheten (inrättad i Berlin 1936), att spåra och registrera alla romer som bodde i det tyska riket.

Den 31 juli 1940 gav Heydrich, arkitekten för den slutgiltiga lösningen, order till Einsatzkommandona att de skulle "döda alla judar, zigenare och mentalt handikappade".

I maj 1942 stod Kroatiens regering och Ustasja gemensamt för beslutet att gripa alla romer och transportera dem till förintelselägeret i Jasenovac. Deras personliga värdesaker skickades till Vatikanstaten, där de uppenbarligen fortfarande finns kvar. Den 31 juli bekräftar ministeriet i de ockuperade områdena i öst till Wehrmacht att romer och judar ska behandlas på samma sätt. Justitieminister Otto Thierack sade: "Judar och zigenare bör ovillkorligen utrotas".

I januari 1945 befriar den ryska armén Auschwitz-Birkenau. Vid krigsförbrytarrättegångarna i Nürnberg kallades inga romer att vittna i egen sak.

Ingen upprättelse

I de flesta uppslagsverk, högtidstal och doktorsavhandlingar nämns enbart judar som Förintelsens offer. Det är ett mysterium att så lite forskning har gjorts om detta och att det finns så lite kunskap. Hur är detta möjligt? Över 60 år har gått sedan omänskligheten sattes i system. Europas romer har inte fått någon upprättelse, inte ens ett erkännande av sitt lidande.

I förhör vid Nürnbergs militärdomstol 1947 sade f.d. SS-generalen Otto Ohlendorf angående dödandet, "det fanns ingen skillnad mellan romer och judar".

De skadliga effekterna av detta osynliggörande, denna gåtfulla tystnad, upplevs av många romer än idag. Till och med som Förintelsens offer är romerna diskriminerade.

Nazisternas rasistiska stereotyper uttrycks ännu i dag i många europeiska länder. Fördomar är en huvudorsak till den diskriminering och det rasistiskt våld som fortfarande förekommer.

I många europeiska länder har romerna förvägrats minoritetsstatus. Romerna är den största minoriteten i Europa och enligt en rad uttalanden från FN, EU-parlamentet och Europarådet utgör romerna den minoritet som förföljs och diskrimineras mest.

Men det finns ljuspunkter. I oktober 2007 bad den rumänske presidenten om ursäkt för alla de romer som deporterades till förintelselägren under andra världskriget. Rumänien är sålunda vid sidan av Tyskland det andra landet i Europa som offentligen erkänt att romerna var offer för Förintelsen – och det enda land hittills som bett om ursäkt för sin delaktighet i den romska Förintelsen. Fler länder måste följa efter!

Tystnaden måste brytas?

En möjlighet är att inrätta ett internationellt romskt forsknings- och kulturinstitut med särskild fokus på Förintelsen. Detta institut skulle kunna utveckla och fördjupa det arbete som inletts av enstaka nationella institutioner som Dokumentations- och kulturcentret för tyska sinti och roma i Heidelberg.

En annan möjlighet är att Sverige tar initiativ till en sannings- och försoningsprocess som kunde utvidgas till hela Europa för att gå till botten med antiromanismen i historisk och modern tid, med tonvikt på 1900-talet och Förintelsen.

Den fortsatta aktiva diskrimineringen och förföljelsen av romer är Europas största skamfläck när det gäller brott mot de mänskliga rättigheterna. Mitt inne i den moderna europeiska demokratin blir romerna fortfarande berövade de mest grundläggande medborgerliga rättigheterna. De utsätts för tvångssteriliseringar och regelrätta avrättningar i Ungern och Slovakien, de blir etniskt utgallrade, registrerade och förvisade till baracker och läger i Italien efter fingeravtrycksregistrering, de fräntas sitt medborgarskap och sin sociala trygghet på Balkan och i Rumänien, de nekas bostad på sina håll och asyl i Sverige. Restriktiva lagar i Kroatien gör det svårt för romer att få medborgarskap där, de är utestängda från grundskolorna i många av Europas länder och det finns oerhört många exempel på arbetslöshet från vartenda europeiskt land. Listan kan göras ännu längre. Förintelsen må ha avslutats men antiromanismen fortsätter att förgifta de europeiska romernas vardag och liv.

Det är svårt att förstå att romerna har behandlats, och på sina håll än idag, med sådan grymhet. Det gåtfulla handlar inte om romernas kvardröjande misstänksamhet mot majoritetssamhällena, utan om majoritetssamhällenas attityder mot romer och behandling av dem. Det är inte värdigt ett demokratiskt och fritt Europa.

Vi avslutar med att citera en av de överlevande från Auschwitz, Elie Wiesel, Nobels fredspristagare 1986: "Deras tragedi är en del av den stora tragedin. De förbrytelser som begicks mot dem av SS är en del av naziväldets stora plan. De är offer för samma mördarregim och samma omänskliga ideologi som andra, och de förtjänar att man bevarar kunskapen om deras skuldlöshet och deras död."

Låt oss berätta om detta också.

Romsk familj i Staffanstorp dog i brand

Romsk familj dog i villabrand i Staffanstorp. Natten till den 2 september ringer en granne till Larmtjänst och larmar att det luktar rök från ett hus bredvid. Personen som larmade hade sagt att det kom rök från taket, men han kunde inte se lågor. Mannen hade gått runt huset, knackat på dörrar och fönster utan resultat. Han uppfattade det som om ingen var hemma.

När brandmännen kommer dit sju minuter senare, ser de ser de ett diffust eldsken genom fönstret.

– När vårt befäl kommer fram ser han att det kommer rök ur villan, men inga lågor. När han lyser in med ficklampan genom fönstret syns ett eldsken genom den kompakta röken. Ledningen menar att eftersom det är natt förväntar man sig att folk är hemma. De bankar på dörren

men får inget svar varpå de bryter sig in. Det tar fem minuter innan de finner den första personen, efter tio minuter är fyra personer ute ur huset och de konstateras vara döda. En liten flicka förs med ambulans till Lunds universitetssjukhus, där hon vårdas för livshotande skador, men senare avled.

De övriga var en mamma och hennes tre döttrar i åldrarna spädbarn till nio år.

Bertil Persson, stationschef, berättar att de troligen har överraskats i sömnen och försökt ta sig ut. Under samtalet berättar han att det förfärliga i tragedin var att det troligen inte fanns någon fungerande brandlarmsvarnare.

– Hade det funnits en brandvarnare hade den med största sannolikhet väckt familjen innan röken spridit sig i villan, säger han.

Orsaken till branden är ännu okänd, men polisen har ännu inte uteslutit att branden kan ha varit anlagd. Den tekniska undersökningen pågår fortfarande.

Gregor Lärhund, romsk talesman i Lund, och även släkt med de avlidna, berättar att många romer har kommit till Lund och att många av den fanns på sjukhuset när den lilla flickan dog. Senare samlades romerna i Lovaras föreningslokal.

Sorgen är stor och nu förbereder sig familjerna till de drabbade för begravning.

Det är inte bara romerna som drabas, hela Staffanstorp befinner sig i ett tillstånd av chock och i skolan där de romska flickorna har gått finns det krisgrupper som samtalar med barnen och deras föräldrar.

Romskt fritidshem i Lund ockuperades

Text: Bengt O Björklund

Det nedlagda fritidshemmet Romano Trajo i Lund ockuperades lördagen 15 augusti av cirka trettio ockupanter som krävde att kommunen upphäver sitt nedläggningsbeslut av det romska fritidshemmet.

"Med Romano Trajo riskerar en av de viktigaste samlingsplatserna på Norra Fäladen att försvinna. Därför har vi öppnat fritidshemmet igen" skrev ockupanterna i sitt flygblad innan de avslutade med "Vi vill att kommunen upphäver sitt beslut om nedläggningen av Romano Trajo".

Bakom aktionen står ett nätverk som kallar sig "Lundabor mot nedskärningar", en grupp ungdomar som tröttnat på att de styrande politikerna inte lyssnar.

Romano Trajo har tidigare belönats

med kommunens integrationspris. Men trots protester och demonstrationer bestämde kommunen sig i april i år för att lägga ner verksamheten. Kommunen ansåg att verksamheten lika gärna kunde förläggas till andra fritids i området.

– Husockupationer är rättsvidriga och ett ofog. Vi får göra vad vi kan för att slippa sådant trams, sade Lars Hansson (FP), ordförande för barn- och skolnämnden i Lund till Sydsvenskan.

Han menar att det var dålig ekonomi i verksamheten och att det finns identiska verksamheter bara några hundra meter därifrån.

– Det blir sämre och dyrare om man ska ha dubbla verksamheter. Det andra är att vi inte vill ha en specifikt romsk verksamhet. Av integrationsskäl vill vi ha alla barn i

samma verksamhet. När Romano Trajo startade var det många romer som inte gick i skolan eller deltog i någon verksamhet alls och då var Romano Trajo viktig för integrationen och gjorde ett jättebra arbete. Nu går romerna i skolan men på eftermiddagarna går de till en egen isolerad verksamhet istället för att vara med andra barn.

Ockupationen av det nerlagda fritidshemmet polisanmälades senare av fastighetsägaren Lundafastigheter.

Två av ockupanterna är anställda inom kommunen.

– Drömmen är att driva Romano Trajo ideellt, vi får se hur länge det går, säger en av dem.

I skrivande stund vet vi inte vad som ska hända.

Källa Sydsvenskan

Information från Diskrimineringsombudsmannen (DO)

Anmäl diskriminering till DO!

DO arbetar för att diskriminering inte ska förekomma i samhället. Genom att anmäla diskriminering till DO gör du tre bra saker:

1. Du ger dig själv möjlighet att få upprättelse för den kränkning som du utsatts för.
2. Du bidrar till att synliggöra diskrimineringen.
3. Din anmälan kan bidra till att andra inte behöver utsättas för samma sak som du.

Utsätts dina barn för diskriminering i skolan?

Får dina barn tillgång till den undervisning de har rätt till i skolan? Blir de mobbade eller trakasserade? Det finns en lag som förbjuder diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Om barn blir trakasserade eller utsätts för diskriminering kan du anmäla det till DO.

Upplever du dig diskriminerad på bostadsmarknaden?

Har du sökt bostad men fått avslag när du talat om vad du heter eller när de ser att du eller någon i ditt sällskap bär romska kläder? Blir du erbjuden lägenhet, men bara i vissa områden? Har du försökt byta bostad men inte lyckats? Tror du eller har du upplevt att din romska tillhörighet påverkat dina möjligheter på bostadsmarknaden? Du kan anmäla det till DO.

Har du frågor om diskriminering?

Ring DO:s telefonrådgivning som nås via växeln på 08-120 20 700. Rådgivningen har öppet måndag-onsdag samt fredag mellan kl. 9.00-11.30 och 13.00-15.00. På torsdagar är motsvarande tider kl. 9.00-11.30.

Du kan även kontakta DO:s handläggare Heidi Pikkarainen för att få rådgivning. Du behöver inte anmäla händelsen till DO om du inte vill. Heidi Pikkarainen nås på 08-120 20 714 eller via e-post heidi.pikkarainen@do.se. Du kan även boka in ett besök om du föredrar att berätta om dina erfarenheter.

Mer information om DO och vad vi kan hjälpa till med finns på vår webbplats.

www.do.se

Valery gillar idén om ett romskt pass och har skaffat sig ett sådant.

Romska pass

Under augusti månad har det seglat upp en dispyt bland romska organisationer i Europa angående utfärdandet av så kallade romska pass. Det är International Romani Union, IRU, som har utfärdat dokumenten.

Text: Bengt O Björklund

Först ut att kritisera passen var Rudko Kawczynski, ordförande i European Roma and Travelers Forum, ERTF.

– Med tanke på den roll och de mål som ERTF har, skulle jag vilja ta tillfället i akt att varna romer runt om i världen att inte ansluta sig till detta dokument. Det så kallade "Romska passet" är olagligt och överensstämmer inte med internationella standarder som gör det möjligt för passet att betraktas som en juridisk identitetshandling. Många romer som inte är välinformerade och som står inför problemet med brist på personliga identitetshandlingar i det land de lever i skulle kunna tro att detta är en lösning på deras problem, men innehavare av sådana handlingar skulle kunna anklagas för ett brott när de passerar landets gränser. Jag uppmanar er att inte skicka några bilder eller pengar för att få

ett sådant dokument. Ni bör istället informera alla romer ni känner att detta så kallade "pass" inte har någon giltighet och att det också är olagligt. ERTF har startat en utredning om detta och förhoppningsvis kommer vi att kunna komma tillbaka inom kort med våra resultat.

Ett svar på Rudkos kritik lät inte dröja. Normund Rudevich, IRU:s Högkommissionär tillbakavisade kritiken.

– Beslutet om passsystemets legalisering grundades på beslut som togs av sjunde internationella kongressen i Zagreb den 23-25 oktober, 2008. Ett "Romskt pass" presenterades under kongressen, godkändes och antogs enhälligt av deltagarna i kongressen som ett officiellt dokument som bekräftar den nationella anknytningen av dokumentets innehavare. Detta faktum är vederbörligen attesterat genom en

resolution som enhälligt undertecknas av deltagarna med representanter från alla kongressens länder.

Han påpekar i sitt svar att "romska pass" främst skapades som en handling som styrker anknytningen av sin ägare till nationen av romer.

– Anmälan av nationell tillhörighet har en mycket stor betydelse för romer eftersom de inte har ett eget territorium (land) och det innebär att internationella regler om passlegalisering har vissa svårigheter för romer.

Han menar att genom passen kan romer få tillgång till mycket av vad samhället har att erbjuda.

– Genom en legalisering av oss själva kommer vi att kunna förändra världens inställning till oss och med detta kommer vi att kunna bekräfta vår beredskap, stolthet och respekt för att delta i olika aktiviteter inom områdena idrott, konst, kultur och vetenskap.

Han menar vidare att ägare av "romska pass" har fullständiga och juridiska rättigheter och kan räkna med verklig hjälp och skydd från IRU på olika områden

inom det sociala och ekonomiska livet i världssamfundet.

– Det är nödvändigt att komma ihåg att lagligheten av pass bland romerna endast får fastställas av kongressen för IRU.

Lagligheten av pass i världssamfundet kan endast uppnås genom förhandlingar med varje land där romer bor, separat och genom förhandlingar med Förenta nationerna, Europarådet och Europaparlamentet.

Avslutningsvis berättar han att IRU bara är en organisation som officiellt innehar en licens "om individanpassning och distribution av romska pass och att följande åtgärder har vidtagits:

- * Skapandet av en central internationell passavdelning,

- * Skapandet av passavdelningen på 17 olika platser runt om i världen.

- * Skapandet av en grupp passspecialister som redan aktivt arbetar inom området att legalisera passsystem för romerna.

Jovan Damjanovic, vice ordförande i International Roma parlamentet och suppleant i serbiska parlamentet skriver ett brev till IRU:s ordförande Stankiewicz.

– Det är bra att du vill att vi har romska pass, och jag tror inte att det finns en enda rom i världen som inte skulle stödja en sådan idé, men den måste genomföras i enlighet med stadgan, och med internationell lagstiftning om pass.

Han menar att under kongressen i Zagreb har det inte funnits andra debatter än valet av IRU företrädare.

– Så hur kan du godkänna deklarationen av IRU: s kommissarie Rudevich att beslut om att publicera romska pass har antagits på 7:e romska kongressen? Det är inte sant. Kongressens presidium borde ha fattat beslut om tryckning och utgivning romska pass. Detta beslut borde sedan ha överförts till talmannen, och alla medlemmar i International Roma parlamentet, och man borde ha planerat ett första konstituerande möte i International Roma Parlament. På dagordningen borde det stå: Tryckning och utgivning av nya romska pass.

Han menar att IRU:s ledare borde

besöka FN: s generalsekreterare Ban Ki-Moon, Europarådets generalsekreterare Terry Davis och Europaparlamentets ordförande Hans Pöttering och diskutera passen med dem.

– När dokumentet är giltigt och erkänt i FN och EU: s institutioner, då skulle vi verkligen kunna göra en stor sak för vår nation. Men vad du gör just nu, det är utom kontroll, och du inte har ett sådant stöd från parlamentet. Du tror att du vet vad du gör. Med all respekt för IRU, IRU kan inte stå ensam bakom detta pass, andra institutioner måste ge sitt godkännande för publicering av dessa handlingar på initiativ av IRU. Om du vill lösa den romska frågan i Europa, så kan du inte tysta ner upptrappningen av våldet mot romer som sprider sig i Europa. Och jag tror att det är mycket viktigare att vända de europeiska institutionernas uppmärksamhet mot detta, kontakta dem och visa att Europa är en vagga för civilisationens kultur för alla nationer och nationaliteter som bor där. Vi är bland de äldsta nationer som finns i Europas länder.

Stefano Stevo Kuzhikov, ordförande i Riksförbundet Romer i Europa, säger att Normund Rudevich berättade om idén om ett romskt pass redan under IRU:s möte i Timisoara förra hösten. Det skulle fungera som en legitimation för att visa

att de är romer och användas som en identitetshandling för att skapa en bättre kontakt för kommande projekt i respektive land. Normund visade upp en prototyp i Timisoara.

– Varje land som har behov av dessa pass skulle ta på sig att distribuera passen och hålla med ansökningsformulär. Det var tveksamt om hur mycket ett pass skulle kosta. IRU skulle vara tvungna att ta ut en avgift för att täcka de administrativa kostnaderna. En viss summa skulle gå till IRU.

Stevo berättar att Normund har rest runt i olika länder för att söka folk som kan ta ansvar för distribueringen.

– Legitimationen är till för att kunna bevisa att de är romer och för att de ska kunna ta del av de sociala och samhälliga rättigheter som gäller i respektive land. Detta skulle främst gälla för romer i Tjeckien, Slovakien, Slovenien och Bulgarien. I dessa länder kan det finnas behov av att visa att de är romer för att få tillgång till sjukvård och annan humanitär hjälp, men passen gäller inte som respass utan bara som en identitetshandling, säger Stefano Stevo Kuzhikov.

En som stödjer projektet med romska pass är Valery Novoselsky från Roma Network. Han har redan skaffat sig ett pass.

ÉRG som ljudbok

Sedan några nummer tillbaka finns É Romani Glinda som ljudtidning för den som av olika anledningar inte kan läsa tidningen eller för den som bara vill lyssna till tidningen. Uppläsare är Lo Torsdotter. Hon läser även den romska texten på receptsidorna med bravur.

ÉRG träffade henne på den romska musikfestivalen på Fryshuset.

Om du vill ha ljudboken som komplement hör av dig till redaktionen:
a.rosse@romaniglinda.se

Den polska sång- och dansgruppen Terno avslutade musikfesten på Fryshuset.

Romsk musik på Fryshuset

Dörrarna på Fryshuset slogs upp av föreningen Romska musik-sällskapet den 1 augusti 2009. Detta var första gången som Romska festivalen arrangerades. Romska artister från både när och fjärran bjöd på eldiga toner och smäktande dans till publikens förtjusning.

Text: Domino Kai **Foto:** Bengt O Björklund

Först ut på scenen var gruppen Angelo trio från Stockholm. Flinka fingrar fick snabbt upp en stämningsfull atmosfär som fyllde hela lokalen. Musikaliskt går Angelo trio i den internationellt kände romska swinggitarristen Django Reinhardts fotspår, men man varvade även låtar med spanska rytmer samt traditionella romska pulser. När man hörde harmonierna till "Vem kan segla förutan vind" i romsk swing tappning rycktes publiken med ordentligt. Bravoropen ökade i lokalen och kvällen fick precis den öppning som sig bör för en lyckad festival av Angelo trio.

Därefter var det dags för den polsk-romska balladsångaren Witt Michaj Wicia att göra entré. Witt Michaj var en känd schlagersångare redan på 60-talet i Polen. Han har spelat in fyra album

under sin karriär och bland annat turnerat runt i Europa, USA och Kanada.

Jag fick ett kort möte med Witt innan spelningen där jag frågade honom hur intresset för sång och musik började för honom samt vad han vill förmedla med sin sång till romerna.

– Hela min familj har varit och är musiker och sångare, många är även skickliga dansare. Det var vårt sätt att försörja oss, men även att förmedla känslor på. Det var där i livets skola jag lärde mig sjunga och spela gitarr. För mig är det viktigt att våra barn lär sig tala romanés från tidiga barnsben. Det är i språket vi har vår identitet. Utan språket splittras vi ifrån varandra. Jag uppmanar alla föräldrar att ta tag i språkfrågan, det är den som hållit ihop oss genom sekler.

När han senare sjunger den känsloladdade

vackra balladen "Orfelis" på scenen, förstår jag varför han än idag är flitigt efterfrågad världen över.

Sedan var det dags för den romske dragspelaren Lelo Nika och hans musiker att inta scenen. Lelo spelar balkansk-romsk musik som han brukar varva med berömda och välkända verk. Han är klassiskt skolad. Lelo har turnerat och spelat både med ett flertal filharmoniker som med romska musiker, både i USA och i Europa. Han har erhållit en rad priser och utmärkelser genom åren, men de allra finaste priserna är från World Accordion Championship som han vunnit två gånger. Han visade verkligen prov på hur det kan se ut med flyhänta fingrar då de fullkomligt dansade över dragspelet. Det var en fröjd att se hans professionalism. Stämningen hade höjts rejält i lokalen av denne korte, men musikbegåvade stora man. Publiken fick inte nog av honom utan ropade in honom två gånger. Det är ju ingen tvekan om varför han vunnit världsmästartiteln i dragspel två gånger om.

Kvällen avslutades med gruppen

Terno från Polen. De fantastiska rysk-polsk-romska rytterna tillsammans med de färgrika kostymerna hänförde publiken från den sekund gruppen intog scenen. Terno, vilket betyder ung, är en sång, dans och musikgrupp med anor från 1953. Grundaren och musikern Edward Dzbicki är fortfarande en verk-sam ledare för ensemblen. Han har fått flera statliga utmärkelser för sitt arbete med att skapa möten mellan romer och icke-romer. I Gorzow, där han bor, har man gjort honom till hedersmedborgare. Under föreställningen bjöd man på enastående välljudande improvisation, varvat mellan sångerna och den strålände dansen. Ett härligt levande spektakel av

Terno. Efter föreställningen fick jag dela några ord med gruppleadaren Edward Dzbicki där jag frågade honom vad som drivit honom till att över ett halvt sekel leda gruppen Terno.

– För mig har det alltid varit viktigt att förmedla en positiv bild av oss romer. I Polen ser man oss oftast med stereotypiska ögon. Media vill aldrig rapportera när något bra händer utan rapporterar mest om misär eller andra negativa bilder som stärker majoritetens tanke om att alla romer är tjuvar och banditer. Jag har arbetat med romsk kultur i hela mitt liv och idag är jag en känd person i Polen men hade jag inte varit känd så hade ingen trott på mig om jag sa att jag har

arbetat i hela mitt liv. Därför startade jag den romska festival som nu har arrangerats för 21 året i rad i min stad. Vi turnerar runt om i Polen men även i andra länder, vi lever på det här genom att vi ger 8-10 föreställningar per månad.

Den första Romska festivalen var en mycket lyckad tillställning.

Edward Dzbicki Foto: Domino Kai

Romska virtuoser

Text: Mirelle Gyllenbäck **Foto:** Bengt O Björklund

Angelo Trio

Under den romska festivalen som hölls på Fryshuset i augusti uppträdde Angelo Trio. Idag består gruppen av Jonny Ivanovitch, Robertino Ivanovitch och Angelo Columbus. De började spela tillsammans i kyrkan för många år sedan och givetvis blev det då mycket kyrkomusik. Efter ett tag började de lyssna mycket på den romska jazzgitarristen Django Reinhardt. Detta var något som tilltalade dem väldigt mycket. När de besökte romska bröllop var det många som ville att de skulle ta fram gitarrerna och börja spela.

– Vi träffade många romer utomlands som spelade denna typ av musik och blev väldigt influerade av den, säger Robertino Ivanovitch.

Idag har de uppträtt i cirka fem år tillsammans. Trots att trion är ett uppskattat inslag i många olika musikaliska sammanhang, uppträder de inte så ofta. De har dock uppträtt på en stor romsk festival i Polen nyligen, en festival som anordnas varje år i dagarna tre.

Att uppträda vid olika romska musik-

festivaler som rom tycker trion är viktigt.

– Det är viktigt att visa upp det musikaliska kulturarv vi har för att det ska kunna leva kvar och inte dö ut. Det finns många traditioner som håller på att försvinna. Exempelvis språket som tyvärr urvattnas mer och mer, säger Jonny Ivanovich.

Därför tycker de att det är väldigt viktigt att medverka vid evenemang som detta i Fryshuset.

– Det är även viktigt att kunna visa variationerna inom det romska musikkunskaper, exempelvis mellan polsk, rysk och spansk musik. Inom den romska kulturen finns det många olika stilar. I festivaler

som denna kommer dessa stilar fram, säger Jonny Ivanovich.

Att det finns en stor variation mellan de olika romska musikstilarna råder det inget tvivel om. Idag är det den franska jazzkulturen med Django Reinhardt i spetsen som Angelo Trio representerar.

Lelo Nika

Lelo Nika är en romsk dragspelsartist från Serbien, en virtuos som vunnit flera fina utmärkelser för sitt spelande. Sedan 12 år tillbaka är han bosatt i Malmö. Lelo Nika fick sitt första dragspel som fyraåring och ett år senare uppträdde han med instrumentet. Redan som sjuåring började han tjäna egna pengar genom att bland annat spela vid olika bröllop. Han kommer från en musikalisk familj där pappan spelade dragspel och farbrodern och farfadern spelade fiol. Detta var något som de livnärde sig på. Lelo Nika har tidigare spelat vid romska festivaler i länder som Serbien, Polen och Danmark.

Trots att han vid två tillfällen har blivit utsett till världens bästa dragspelare är han ödmjuk inför sin framgång. Vid

frågan om vem som är världens bästa dragspelare vid sidan av honom kan han inte ge ett entydigt svar

– Vi är alla de bästa. Jag har ingen favorit, säger Lelo.

Den musikstil som just nu ligger honom närmast om hjärtat är folkmusik från balkan och klassisk musik. Under kvällens spelning har han två vänner uppe på scen som han har spelat med vid många tillfällen. Det är Giorgio Mihalaki på timbalo och Tommy Andersson på bas.

När È Romani Glinda vill att Lelo ska berätta mer om de utmärkelser han fått tycker han att det är svårt.

– Det är svårt för mig att prata om dem eftersom olika priser är ingenting jag går och tänker på. Jag försöker bara göra musik på det bästa sätt som jag kan. Jag har fått många utmärkelser. Jag tänker på att bli en bättre musiker, inte en bättre dragspelare. Att kunna få möjligheten att

Lelo Nika. Foto: Domino Kai.

spela med fantastiska musiker, det är det viktigaste för mig. Utmärkelser kommer och går.

När vi frågar honom om han anser att det är viktigt att som romsk musiker uppträda vid romska festivaler som denna, vet han inte riktigt vad han ska säga

– För mig är det viktigt att träffa människor från min egen kultur. Min kultur är musiken och mitt eget folk är främlingar. När jag träffar människor som är från min romska kultur så tänker jag ofta att jag kan lära mig någonting av dem, säger Lelo.

Romska musiksällskapet

I É Romani Glinda nr 2-2009 fanns det en intervju med Det romska musiksällskapet angående kvällens festival. Ikväll är det äntligen dags. Portarna slås upp. Men hur är det med nerverna hos arrangörerna?

– Den sista veckan har det varit mycket att göra eftersom det är många förberedelser som måste stämma, både med artisterna och med dem som ställt upp med evenemanget, säger Harry Kwiek.

Redan förra sommaren började det romska musiksällskapet planera arrangementet på Fryshuset.

– Det är mycket arbete som ligger bakom med att arrangera en festival som denna. Det är många tillstånd som behövs från olika myndigheter. Det finns en motvilja mot romer, så allt har inte varit så enkelt, säger Masio Kweik.

Idén med att starta det romska musik-

sällskapet grundar sig i att Masio Kweik är en gammal estradartist. Redan från tidig ålder uppträdde han vid olika tillställningar i Polen där han är född.

– Man glömmer inte sitt gamla yrke. Därför kom jag på idén att starta en

romsk festival i Sverige. I samband med detta bildades Det romska musiksällskapet. Vår ambition är att festivalen ska bli ett årligt återkommande inslag och att den bara ska bli större och större, säger, Masio Kweik.

Harry och Masio Kweik. Foto: Domino Kai.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Poul Sanders foton är tagna vid en sopp-tipp i Serbien dit romerna har förpåsats.

Europa vänder romerna ryggen

Flera länder tillåter beväpnade medborgargarden att jaga bort romer från gatorna. Problemet finns inte med på agendan för Sveriges ordförandeskap i EU.

Text: Irka Cederberg **Foto:** Poul Sander

Antiziganismen ökar i Europa. I land efter land rapporteras om ökande diskriminering, demolering av bostäder, hot, våld och även mord. Land

efter land tillåter beväpnade medborgargarden att jaga romer från gatorna. Så sker i Italien, – Ungern, Tjeckien. De senaste sex månaderna har 1 720 tjeckiska romer sökt asyl i Kanada, som nu kräver visum för tjeckiska medborgare.

Från Kosovo har omkring åttio procent av landets romska befolkning, som före Nato-invasionen uppgick till närmare 200 000, flytt till grannländerna eller till väst. Tyskland, det land som sedan nazitiden bär den största skulden till romerna, har den största andelen romska asylsökande, omkring 23 000.

Länge har värdländerna, efter vädjan-

den från bland annat FN:s flyktingkommissariat UNHCR, avhållit sig från tvångsutvisningar till Kosovo, på grund av det osäkra läget där. Den albanska majoriteten ser romerna som kollaboratörer med serberna. Bosättningar har rivits och bränts ner och de romer som stannade kvar har hänvisats till flyktingläger, provisoriska bostäder eller hemlöshet. Arbetslösheten bland romerna i Kosovo är nittio procent.

Nu är ”nådatiden” i Europa slut. Tyskland slöt i våras avtal med det av de flesta länder erkända självständiga Kosovo, vilket innebär att de kan tvångsavvisa romer dit. Människorättsorganisationer och politiker har förgäves protesterat.

I en intervju i Frankfurter Rundschau den 15 juli säger Europarådets människorättskommissionär Thomas

Hammarberg att det är helt fel att återsända romer till Kosovo. Han har under ett besök där i mars bevitnat upprörande förhållanden i Kosovos flyktingläger, och talar om en ”humanitär katastrof”. Kosovo har inga resurser att ta hand om återvändare, säger han. Hammarberg menar att europeiska regeringar agerar ”tekniskt”: bara för att Kosovo utropat sig självständigt tycker man sig kunna sluta återsändandeavtal med landet.

Det är inte bara Tyskland som har börjat tvångsavvisa. I all tysthet har också Sverige hittills i år med tvång återsänt tjugonio romer till Kosovo. Fjorton asylsökande romer väntar just nu på att tvångsavvisas i augusti. Och ytterligare tjugio som redan fått två avslag väntar på beslut och trolig avvisning inom kort.

EU tiger. Romerna finns inte med på Fredrik Reinfeldts agenda för Sveriges ordförandeskap. Ingen vill erbjuda kontinentens största etniska minoritet skydd mot snart tusen år av förföljelse.

Livrädda för att återvända till Kosovo

Text: Irka Cederberg **Foto:** Poul Sander

"Arbetslösheten är hög, infrastrukturen dålig, energiförsörjningen omodern och otillräcklig, sjukvården undermålig och domstolarna ineffektiva."

15-20 procent av ekonomin består av "organiserad brottslighet". Strukturer inom det politiska etablissemanget "utnyttjar sina positioner för att lägga under sig offentliga tillgångar". Landet är "en bas för internationell smuggling (narkotika, vapen, tobak, människor)."

För romagrupperna är situationen "alltjämt problematisk". De utsätts för "systematisk diskriminering" och "etniska kravaller" kan på nytt uppstå. Och "då kommer det att krävas internationell hjälp (KFOR)".

Dessa alarmerande uppgifter finns att läsa i en uppdaterad länderrapport om Kosovo som Migrationsverket presenterade strax före sommaren.

200 000 människor från Kosovo, majoriteten romer, befinner sig efter tio år fortfarande i landsflykt, i grannländerna på Balkan och i väst. De är livrädda för att återvända till ett Kosovo, varifrån de för tio år sedan jagades bort i en grym etnisk rensning. Den albanska majoriteten förföljer romerna och beskyller dem för samarbete med serberna under kriget.

Vilka slutsatser drar Migrationsverket av sin rapport? Får romerna skydd i vårt land?

Nej. I stället har verket i all tysthet inlett en serie massutvisningar av romer till Kosovo. Detta sker helt i strid mot varningar från FNs flyktingkommissariat UNHCR, Europarådets människorättskommissionär Thomas Hammarberg och rekommendationer från ett otal människorättsorganisationer.

Hittills i år har 29 personer tvångsavvisats till Kosovo, uppger verket. Eftersom man inte får registrera etnicitet säger man sig inte veta om det är romer.

Jag vet. Genom egna kontakter vet jag att siffran 29 tvångsavvisade exakt öve-

rensstämmer med den lista på namngivna romer jag har fått. Dessutom ska 14 romer tvångsavvisas i augusti och ytterligare 20 väntar efter överklaganden på avvisning. Deras namn har jag. Mina sagesmän säger att det finns många fler i samma situation som inte vågar uppge sina namn.

Bland dem som ska avvisas finns en familj som varit i Sverige i två år. Mannen var ordförande för en romsk organisation och utsattes för ständiga trakasserier. Under ett överfall av albanska extremister skadades deras treåriga son och miste synen på ena ögat. Läkare i Sverige har bedömt att sonen kan opereras först när han är tio år. Familjen har ytterligare en dotter som har fötts i exilen i Borås.

Migrationsverket begär nu att familjen ska skriva under på att de frivilligt vill återvända till Kosovo. Familjen ber nu svenska människor om hjälp.

I en intervju i Frankfurter Rundschau den 15 juli säger Thomas Hammarberg att det är helt fel att återsända romer till Kosovo. Han har under besök tidigare i

år bevitnat skandalösa förhållanden och säger att Kosovo saknar resurser att ta hand om återvändare. Europeiska regeringar agerar "tekniskt", säger Hammarberg. Bara för att landet har utropat självständighet tycker man sig nu kunna sluta avtal om återsändande.

Men ingen tycks lyssna på Europadomstolens svenske människorättskommissionär. Och det svenska ordförandeskapet i EU moltiger. Förföljelsen av romer i EU - Italien, Ungern, Tjeckien - finns inte med på Fredrik Reinfeldts agenda.

Tyskland, det land som sedan nazitiden bär den största skulden till romerna, skickar nu liksom Sverige tillbaka romer till deras plågoandar i Kosovo. I skandalös tystnad pågår i dagens EU detta fruktansvärda brott mot de mänskliga rättigheterna. Europa blundar för sin egen sekellånga skuld mot romerna.

I Tyskland finns åtminstone en stark och allt högljuddare opinion mot tvångsavvisningarna. Men i Sverige är det tyst. Jag skäms över mitt land!

Freddy bromsar aldrig

Freddy Broms 14 åriga hand är ständigt låst i fullgasläge på sin speedwaybåge. För honom finns inga bromsar. För andra året i rad kör han sin Yamaha åttiokubikare för det legendariska och anrika speedwaylaget Dackarna i Målilla.

Text: Fred Taikon **Foto:** Rosario Ali Taikon

Vinden låg på och ljudet av varvande motorcyklar hördes på långt håll, trots att Målillas motorstadion ligger tre kilometer från riksväg 34.

När vi kommer upp till motorstadion, som ligger en bit in i skogen, dränks vi av ljudet från vrålade motorer, blandat med musik och tjutande sprayburkstutor och luften är fylld av etanolmättat bränsle.

Fyra speedwayförare står på startlinjen. Gummibanden är spända tvärs över banan och linjekontrollanten står i sin långskörtade frackjacka med armarna utsträckta som om han ska flyga. På fötterna har han vita gypadojor. Armarna faller utmed sidan och loppet är i gång. Gruset sprutar om bakhjulen när de fyra förarna slåss om att komma först genom första kurvan. Freddy Broms ligger etta, men heatet vinnas av Viktor Palovaara. Svenskt mästerskap i knattenspeedway är i full gång.

Man skulle kunna tro, att eftersom Freddy bor i Målilla, speedwayens Mecka, och pappa Micke är bil- och motorcykelmekaniker, så skulle sonen Freddy vara uppvuxen på en motorcykel, men så har det inte varit. Fram till för två år sedan var Freddy intresserad av ishockey. Då provade han på att köra knattenspeedway och kände att detta var något för honom.

Allt sedan han för första gången sprang igång sin Yamaha har det gått spikrak uppåt för honom. I det svenska mästerskapet, som gick den 25 juli i Målilla, blev Freddy fyra, bara en poäng från tredjeplats. En poäng som han gav bort då han för ett ögonblick tittade bakåt för att se var hans motståndare Viktor Palovaara låg. Det var då han blev omkörd och Viktor tog hem segern heatet och samtidigt slog han

nytt banrekord. Freddy blev snopet tvåa.

– Jag låg bra till hela tiden. Jag vann många starter och fast jag hela tiden kom tvåa i mina heat, kom jag bara på fjärde plats. Idag var banan vattnig och gropig, kanske lite tungkörd, men det är ju så det kan bli. Nästa vecka ska vi till Danmark och då kommer jag att ge järnet, säger Freddy

Freddy har redan i år kört ett tjugotal tävlingar och den hittills största tävlingen var den som gick i Polen. Freddy kvalade sig fram till slutet av semifinalen, bara ett par poäng från finalplats.

Pappa Micke säger att snart släpper det för Freddy.

– Han kommer att stå på prispallen. Han ligger ju oftast bara en poäng utanför. Det är bara lite finslip kvar. Vi ska försöka få Freddy att inte titta bakåt. Då kommer han att ta hem heaten, berättar Micke Broms.

När Freddy ska ut och tävla följer hela familjen med. Det är ett sammansvetsat team vi ser i depån då alla grejer packas upp. Den ständigt medföljande och allti-
allo Tommy Aronsson, även kallad koor-

dinatorn, rullar fram Freddys reservbåge ur turné- och verkstadsbussen. Efter varje heat drar han fram den hemmagjorda batteridrivna fläkten som ska kyla ner maskinen inför nästa heat.

– Motorerna är vattenkylda, men har ingen synbar kylare. Vattnet cirkulerar i ramen som får fungera som kylare. Motorn blir fort varm, men vi kör ju oftast bara tre varv, berättar Freddy.

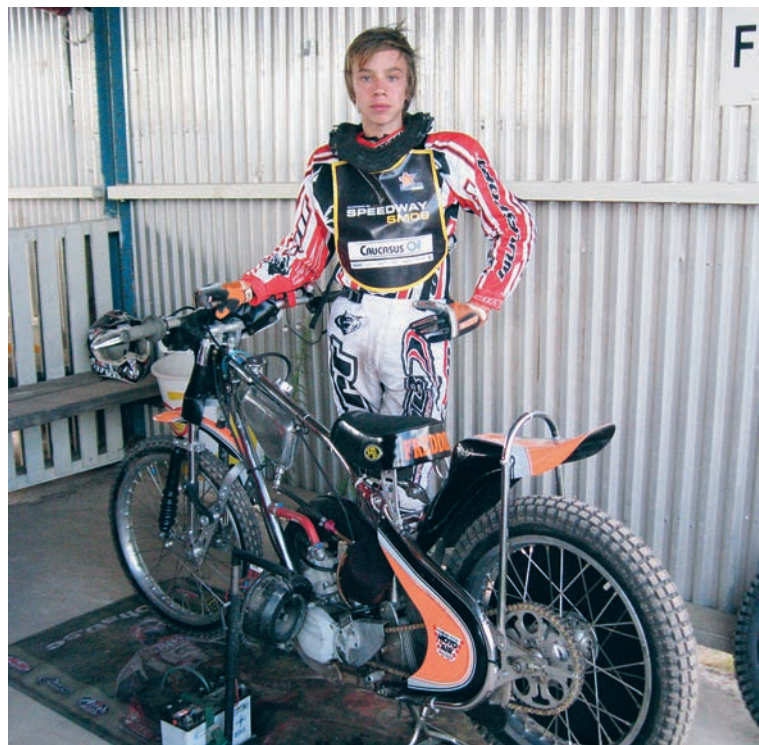
Mamma Lotta står och blundar under ett av heaten, hon vågar inte titta upp.

– Det är lika spännande och nervöst varje gång Freddy kör. Egentligen borde jag stanna hemma, men då hade man väl trillat av pinnen av spänning under en sådan här viktig tävling som Svenska mästerskapet i knattesspeedway. Jag är väldigt stolt över Freddy

som har gått så här långt på så kort tid. Det är ingen i min resandesläkt som har ägnat sig åt den här sporten, därför är det extra roligt att É Romani Glinda har kommit hit, säger en stolt mamma Lotta.

Innan året är slut kommer Freddy att ha kört totalt 45 tävlingar.

Svensk mästare i knatte speedway blev Johnny Engdahl, tvåa blev Viktor Palovaara och trea Jacob Thorsell.

Fakta:

Knattesspeedway

Max 80 kubik ålderklass 12-16 år.

Madonna utbuad i Rumänien

Text: Bengt O Björklund

Först applåderade fansen artigt de dansande romerna som delade scen med Madonna. När hon fördömde den utbredda diskrimineringen av romer började folk bua.

En kraftig humörförändringen svepte genom den samlade hopen på 60 000 som samlats i en park för att lyssna på konserten. Detta understryker hur djupt fördomar mot romer fortfarande förankrade i hela Östeuropa. I grannlandet Ungern har sex romer dödats och flera skadats i rasistiska attacker mot små byar på landet.

– Det finns en allmänt utbredd misstro mot romer i Östeuropa. De har historiskt sett varit svagare, säger Radu Motoc, en tjänsteman med Soros Foundation Rumänien, till AP.

Många östeuropeer är entusiastiska

över romsk musik och dans, som de uppfattar som en del av regionens kulturarv.

– Det har kommit till min kännedom att det finns mycket diskriminering mot romer i Östeuropa, sade Madonna. Det gör mig mycket ledsen.

Då buade tusentals i publiken.

Några jublade när hon tillade: "Vi tror inte på diskriminering ... vi tror på frihet och lika rättigheter för alla."

Madonna reagerade inte och fortsatte med sin konsert, som hölls nära ett svultstigt palats från slutet av den kommunistiska diktatorn Nicolae Ceausescu era.

– Madonna har turnerat med en fenomenal trupp romska musiker som gjorde henne medveten om diskriminering mot dem i flera länder, så hon kände sig tvungen att göra ett kort uttalande, sade

hennes publicist Liz Rosenberg i ett e-postmeddelande.

– Madonnas upprördhet rörde vid en rå nerv i Rumänien, men det verkar tveksamt att det kommer att ändra någonting, sade Sorosstiftelsens Motoc.

– Madonna är en popstjärna. Hon är ingen expert på interetniska relationer, sade han.

Vid presentationen av Romano Zor fanns bland andra Maria Leissner från Delegationen för romska frågor.

Romano Zor

I Uppsala är nio av tio romer arbetslösa. De allra flesta är finska romer. Tidigare har det inte funnits mycket till dialog mellan romer och kommunens tjänstemän, men nu ska det bli ändring på det med hjälp av Romano Zor, ett nytt EU-projekt.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Ali Taikon

Ett tvåårigt arbetsmarknadsprojekt har startats i syfte att aktivera romer och tjänstemän för ömsesidig förändring till sysselsättning – arbete, praktik, vidareutbildningar och/eller andra studier, och för att förbättra det fysiska och psykiska måendet bland romer i Uppsala. Det är ett projekt där de romska deltagarnas egna behov ska formuleras och tillvaratas tillsammans med de professionellas stöd och vägledning.

Projektet, som får stöd av EU, vänder sig mot deltagare som under en längre tid stått utanför arbetsmarknaden, och varit föremål för åtgärder från socialtjänsten, arbetsförmedlingen och försäkringskassan.

Projektet ska öppna vägar till arbetsmarknaden, vuxenutbildningar och samhällsdeltagande. Man ska finna hållbara strategier och verktyg för att bryta romernas utanförskap och mobilisera den egna kraften och potentialen hos deltagarna. Man ska även bryta det negativa sociala arvet och arbeta för att vuxna romer blir positiva förebilder för barn och ungdomar

och öka medvetenheten om vikten av, samt förbättra, god hälsa vad gäller fysiskt och psykiskt mående. Ett annat viktigt mål är att knyta an arbetsorienterade processer till gruppens andliga och kulturella liv – utbildning, språk och praktikplacering.

Projektet kommer att ske i samverkan mellan romerna, socialtjänsten, arbetsförmedlingen, hälsovården, försäkringskassan och Pingstkyrkan. Samverkanspartners är också Uppsalas olika romska och nationella föreningar.

När projektet presenterades i mitten av augusti var Maria Leissner från Delegationen för romska frågor på plats.

– Det är ett utomordentligt bra projekt, tyckte Maria Leissner, som bland annat besökte Romano Zors kontor och lokaler.

De romska deltagarna i projektet beskrev för henne vilka problem romerna möter i sin vardag, som problem när de söker arbete. Bland annat fanns det en romsk man som blivit lovad att få hjälp med att öka behörigheten på sitt körkort. När det skulle gå av stapeln fanns det

plötsligt inga pengar och inget intresse. En person från resandegruppen berättade om vilka problem han och flera från hans grupp har när de söker bostad. När de söker bostad via telefon låter det bra, men problem uppstår när inkomsterna är för låga för bostadsbolagens normer. Idag måste man tjäna tre gånger mer än hyran.

– Det här klarar inte vi, säger resandemannen. Vi står ju redan utanför arbetsmarknaden och får man inget jobb får man ingen bostad via bostadsbolagen.

Romska och resandekvinnor berättade att de alla hade gemensamma problem. Bland annat fick deras barn ingen hemspråksundervisning.

– Jag har två barn och ingen av dem har någonsin fått hemspråksundervisning, berättade en romsk kvinna. För mig är problemet dubbelt. Vi bor i Sverige och talar svenska. Samtidigt har vi rätt till hemspråksundervisning på både romanés och på finska. När vi påtalar detta för lärarna, säger de: Fyll i blanketten. Men vi vet inte vad det är för blanketter eller var vi kan finna dem.

Dessa är några av de problem som ligger bakom tanken med projektet, problem som man hoppas kunna avhjälpa i samarbete med kommunen och den romska pingstkyrkan som kommer att spela en stor roll i projektet.

Efter samtalet med romerna i projektet begav sig Maria Leissner till konserthuset i Uppsala tillsammans med romerna för att träffa de kommunalt ansvariga. Hon informerade dem om Delegationens uppdrag och arbete. Hon berättade även vad romerna hade sagt till henne tidigare. Hon menade att det finns en uppenbar brist på kunskap om romer i Uppsala. Hon berättade också om de goda exempel som finns i andra kommuner i landet.

– Romer känner oftast inte till sina rättigheter, oftast bara sina skyldigheter.

Hon förordar särlösningar för romerna och föreslår att Uppsala kommun inrättar ett samråd med romerna. Tre av kommunens förespråkare tog till sig Maria Leissners budskap och lovade kontakt och dialog med romerna.

Ung romsk aktivist

Alexandra Tsankova är en 22 årig romsk tjej från Bulgarien. Trots sin ringa ålder har hon redan hunnit med mycket i sitt liv. Hon har precis tagit sin examen i buisness och internationella relationer.

Text och foto Mirelle Gyllenbäck

Alexandra har redan hunnit arbeta med romer i sitt hemland i cirka tio år. När hon var yngre var hon involverad i den lokala kyrkan. Här brukade de organisera träffar för de romska barnen. Under sin gymnasietid började hon organisera olika program med barnen bland annat för jultillställningar, vilket hon fortfarande är aktiv med.

– Jag tycker att det är jätteroligt! Det som gör de barn som jag har hand om så speciella är att de känner sig fria att prata med mig om sina problem. De brukar prata om vad de gör i skolan och hur de icke-romska eleverna behandlar dem. Jag känner att jag kan hjälpa dem genom att dela med mig av mina erfarenheter om min egen skoltid, säger Alexandra.

I den stad där hon studerat finns det ett romskt område som hon har besökt flera gånger. Hon började besöka området med några studiekamrater eftersom de var intresserade av den romska frågan. De var utbytesstudenter från USA och tyckte att det var konstigt att det fanns en markant skillnad mellan majoritetsbefolkningen och romerna.

– Romerna som bor i området lever i stor fattigdom. Vi ville göra något speciellt för barnen så vi tog många bilder på dem. När vi visade dem för barnen blev de så glada, säger Alexandra.

Alexandra var en av deltagarna i European Roma Rights utbildning i mänskliga rättigheter. På frågan om hon känner sig som en människorättsaktivist svarar hon stolt ja. Men när hon började besöka byn så hade hon inte det i åtanke. Hon ville endast göra det av humanitära skäl.

– Jag såg så många intelligenta romska

barn där, men de går i segregerade skolor. När jag pratade med föräldrarna så de att de inte har något emot det, eftersom just de skolorna ligger nära. De föredrar att de går i dem, särskilt på vintern när det är problem att ta till skolorna som ligger längre bort. De har inte råd att köpa skor, kläder eller betala skolskjuts, säger Alexandra.

Idag är Alexandra volontär för kyrkan hon besökte när hon var yngre. Hon anser att en person kan vara aktiv utan att vara involverad i exempelvis en organisation. Hon vill i första hand hjälpa de romska barnen, få dem att känna att de har ett stöd i henne. I framtiden vill hon fortsätta att jobba med romer på något sätt. Hon känner att som utbildad rom kan hon vara en förebild för andra unga romer, till exempel de som fortfarande går i skolan.

– Visst har jag tidigare blivit diskriminerad men inte så mycket. Några av mina vänner har blivit väldigt diskriminerade i sko-

lan, av både lärare och elever på grund av var de bor eller att deras hudfärg är lite mörkare, säger Alexandra.

Det finns romer i Alexandras hemland som aldrig skulle avslöja sin romska identitet. Men Alexandra är inte en av dem. Sedan hon var liten har hennes föräldrar lärt henne att man ska vara stolt över den man är och inte skämmas.

– Jag är stolt över vad jag är! Romer är ett folk som har överlevt hur svåra deras förhållanden än har varit. Romer är ett starkt folk, säger Alexandra.

Bengt O Björklund signerar böcker på biblioteket i Bagarmossen 26 augusti i år.

Jag missade Woodstock

ÉRGS medarbetare Bengt O Björklund har nu kommit ut med "Jag missade Woodstock", en ny bok där han berättar om sitt liv från 1949 fram till 1973 då han frigges från ett turkiskt fängelse efter drygt fyra år.

Text Gunilla Lundgren **Foto:** Rosario Ali Taikon

För oss läsare av E Romani Glinda är Bengt O Björklund en uppskattad skribent. Han skriver både väl, initierat och engagerat. Sin känsla för språk visade han också då han översatte texterna till den stora utställningen "Förintelsen och romerna". på Etnografiska museet vintern 2008.

Nu har Bengt O Björklund skrivit sin självbiografi Jag missade Woodstock. Boken är skriven som en lång dikt, i de första raderna slår författaren an tonen, här finns inte ett ord för mycket.

1943 åker hon på sparken
från sitt föräldrahem i Lugnvik
till sin syster i Multrå.
Hon är bara sexton år
och hon ska bli min mamma.

Därefter beskriver Bengt O Björklund sin uppväxt med en ensamstående mamma i Stockholmsförorterna Midsommarkransen och Blackeberg.

I skolan känner han sig bortkommen och blyg. Han sitter längst bak i klassrummet

och skäms. Naturen med skogarna runt Blackeberg och Mälaren blir hans tillflykt. Han metar brax och abborre, lär känna spår och stigar, ser harar och sothönor.

På somrarna skickas han runt i Sverige som "sommarbarn".

Varje år samma tårar på
Centralstation:
Jag vill inte!

Han minns en dammig landsväg på Öland, han lär sig cykla i Östergötland, springer över sanddynerna i Skåne, ren-sar ogräs på Gotland.

Det är en stark barndomsskildring, djupt berörande och helt utan självömkan.

Boken har fyra kapitel. I det andra kapitlet är Bengt tonåring. Nu sitter han längst fram i klassrummet, han har blivit klassens clown. "Upptågsutpekad istället för utskrattad", skriver han. Istället för "Mobbad, ignorerad och ständigt skolkande."

Han börjar spela trumma, låter håret växa, dricker mellanöl och röker hasch.

Bilden på omslaget är en oljemålning av Bengt O Björklund.

Redan som sjuttonåring är han långt bortom familjens relativa trygghet utan möjlighet att vända tillbaka.

Hans liv är fyllt av droger.

Tredje kapitlet heter "Mitt universitet".

Nu livnär sig Bengt på att samla burkar och flaskor i Istanbul. Han går djupare och djupare in i drogdimmorna, blandar hasch, amfetamin, LSD och rommelar. Han beskriver sig själv som en mekanisk marionett, ett tomt eko. Samma dag som han fyller tjugo år börjar Woodstock-festivalen. Då sitter Bengt i fängelse för haschinnehav.

Hans turkiske advokat tror att han ska dömas till trettio månaders fängelse, domen lyder på tolv år och tre månader.

Längre ska jag inte berätta, för jag hoppas att många vill läsa boken. Jag slutar med att citera ur baksidestexten av Plura Jonsson:

"Det här är en väldigt bra bok, jag blir rörd och väldigt gripen när jag läser den, en fängslande bok skulle man med rätta kunna säga. Känner igen mycket från sextiotalet."

Boken är utgiven i ett samarbete med Podium Distribution, www.podium.nu,

**Liv i Sverige, www.livisverige.org.
och www.andrasidan.nu**

Romerna måste själva få formulera frågan

Laura Palosuo, vid Centrum för multi-etnisk forskning, har nyligen färdigställt en genomgång av forskningsläget om romer. För att peka ut frågor som forskningen behöver prioritera skapade hon en referensgrupp med romer att diskutera med.

– Romer är den etniska grupp som blivit mest diskriminerad i Sverige i historien och är det än i dag. Med mer forskning om de romska kulturerna och olika aspekter av deras situation skulle förståelsen i övriga samhället öka. I dag är kunskapen så liten och förståelsen så låg att det oftast bara blir en krock, säger Laura Palosuo till Uppsala Nya Tidning.

Studien har gjorts på uppdrag av Delegationen för romska frågor och den visar att kunskapsluckorna i forskningen är stora.

– Det finns en del forskning gjord, men mycket av den är väldigt vinklad och utgår från att romerna ska förmås att bli som svenskarna. Under 1980- och 90-talet slog dock pendeln åt andra hållet, då lyftes bara de särskiljande dragen fram, säger Laura Palosuo.

Referensgruppen pekar just på betydelsen av att villkoren för forskning om romer inte bara bestäms av majoritetssamhället, utan att romerna själva måste få formulera frågor.

– Ett sådant skifte har skett när det gäller samer. Men ett problem är att det finns väldigt få akademiskt utbildade romer som själva kan leda forskningen, säger Laura Palosuo till UNT.

Boken är utgiven av Centrum för multietnisk forskning.

Om det romska språket

När Hristo Kuyuchukov, professor och rom från Bulgarien, besökte Uppsala universitet för att föreläsa om sina studier av de romska barnens situation i det bulgariska skolsystemet träffade ÉRG honom. Han berättade då att han höll på att sammanställa en bok av det material som skrivits av deltagare från den språkkonfe-

rens som hölls på Uppsala universitet och Södertörns högskola i början av januari 2007. Nu har den kommit. "A language without Borders..." heter den och är utgiven av Centrum för multietnisk forskning. Här samsas texter av kända lingvister och språkaktivister som Thomas Acton, Marcel Courthiade, Jorge

Bernal, Miranda Vuolasranta, Jaroslav Balvín och Gregor D. Kwiek med Hristo Kuyuchukov själv.

Katitzi som ljudbok

Boken om Katitzi på romanés har nu blivit ljudbok. Det är Hans Caldaras som har översatt Katarina Taikon's bok. Nu har han även läst in boken på CD. Boken börjar med: "Katitzi, Katitzi! Kai la? Kana godi musai o manuș te rodel pala late". Hans Caldaras har gjort det igen. Med sin omisskännliga röst läser han boken på sin egen varietet av é romani chib, nämligen kelderash. Katitzi är på barnhemmet och föreståndarinnan Larsson ropar irriterat efter henne, hon är arg på Katitzi. Lyssna och hör varför. Det är en fröjd att höra Hans Caldaras,

som med stor inlevelse läser boken. Boken blir ännu mer intressant och underhållande när man lyssnar på Hans rollgestaltningar av alla personer i boken. Detta är en enmansteater av bästa slag. Det är stor brist på romska läromedel och ljudboken kommer att bli ett utomordentligt komplement till den redan skrivna boken. Tillsammans blir de en värdefull skatt och ett verktyg som med fördel kan användas som ett undervisningsmaterial i é romani chib.

E Katitzi, Podium 2009-08-27

Fred Taikon

Foto: ÉRG

2 augusti – en romsk minnesdag

Den andra augusti i år samlade romer och andra i Auschwitz för att hedra offren i det så kallade "Zigenarlägret" som mördades i gaskamrarna natten mellan den 2 och 3 augusti 1944. Cirka tretusen romer mördades den natten.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Documentation Centre

Den 2 augusti i år var årsdagen av mordandet av cirka 3 000 romer i det så kallade "Zigenarlägret" i Auschwitz II-Birkenau.

Händelsen högtidshölls på plats med deltagande av cirka 500 romer från Polen och utlandet, inklusive tidigare Auschwitzfångar liksom EU:s kommissionär för sysselsättning, socialpolitik och lika möjligheter, Vladimir Szpidla och Polens vice premiärminister Waldemar Pawlak.

Koncentrationslägret i Auschwitz-Birkenau var platsen för den största Förintelsen av romer. De första romerna nådde Auschwitz 1941, men "Zigenarlägret" etablerades först i slutet av februari 1943. Bredvid judar och polacker, utgör detta den mest talrika grupp fångar som deporterades till Auschwitz.

Efter en order av Reichsführer SS Heinrich Himmler, utrotade tyskarna 2897 män, kvinnor och barn i gaskamrarna natten mellan den 2-3 augusti 1944. Sedan 1997 har dagen högtidligt hållits av romer.

Det fanns totalt cirka 23 tusen romer i Auschwitz, cirka 21 tusen av dem dog i lägret.

En permanent utställning till minne av romernas martyrdöd öppnades i Auschwitz-Birkenaus museum 2001.

– Vi står på platsen för en fruktansvärd tragedi som skett, inte på grund av naturen eller ödet, utan av personer vars agerande varken var slumpmässiga eller baserades på missuppfattning, utan avsiktliga. De förorsakade en tragedi för en grupp människor som de frantog rätten att vara människor. De var onda i det

ögonblicket och upphörde då att uppföra sig som människor. Genom sitt beslut att brännmärka sina offer som lägre stående människor som inte förtjänar human behandling, blev de själva omänskliga, sade Vladimir Szpidla.

Romani Rose, ordförande i Central Council of German Sinti and Roma och Dokumentations och kulturcentret för tyska sinti och romer i Heidelberg talade om den industriella utrotningen av romerna.

– Det faktum att vi har samlats över nationsgränserna för att hedra våra döda på den 65:e årsdagen av detta monstruösa brott, är ett synligt tecken på att den barbariska nazistiska regimen inte har vunnit över oss. Det särskilda åtagande som den historiska erfarenheten av Förintelsen resulterat i har länge varit en grundläggande del av vår politiska kultur och vår europeiska självbild. Åsidosättandet av civilisationen som var Auschwitz är en permanent mätare på det internationella samfundets samvete och dess åtagande att se till att mänskligheten aldrig igen sjunker ner i en sådan

avgrund av brutalitet, sade han.

Piotr Kadclic är ordförande i Union of the Jewish Religions Communities i Polen.

– Tillsammans gömde vi oss för tyskarna. En handfull judar fann en fristad i romska husvagnar. Det är ingen tillfällighet att många forskare av Shoah också tar upp temat om det romska folk mordet, sade han bland annat.

Ladislav Richter är ordförande i Council of NGOs of Roma Communities i Slovakien.

– Ofta förstår inte den unga generationen betydelsen av ordet "Förintelsen". Deras okunskap ursäktar dem inte, inte ens oss. Omedvetna om effekterna är det många som ansluter sig till nationalism och extremism, som huvudsakligen kommer från utanför vårt land. Förintelsen innebar också en förlorad kamp för grundläggande mänskliga rättigheter och friheter med en dominerande ideologi, sade han.

Manfred Lautenschläger, grundaren av Europeiska medborgarrättspriset för sinti och romer i Tyskland, talade om tystnaden.

– Vad kan jag säga inför den fasa, det omänskliga tvångsarbete, de perversa medicinska experiment som utförts på barn och om de organiserade massmord som skedde i gaskammare? De brott som begåtts i detta rum är ousägliga, och de har gjort namnet Auschwitz till en symbol för statligt organiserade massmord. För mig är Auschwitz faktiskt en plats för tystnad och kontemplation, sade han.

Luise Bäcker, överlevde Förintelsen.

– För nästan exakt 65 år sedan blev jag deporterad från denna lägeravdelning till koncentrationslägret i Ravensbrück under en av de sista avgående transporterna. Den dagen i slutet av juli 1944, lämnades mina föräldrar och fyra av mina bröder och systrar kvar i Auschwitz. Jag såg dem aldrig igen. På natten mellan 2 och 3 augusti 1944, fördes de till gaskamrarna - tillsammans med 2900 andra sinti och romer.

Janusz Marszałek är borgmästare i Auschwitz:

– Mina damer och herrar, det är svårt

Romani Rose talar under högtiden vid den romska minnesplatsen i Auschwitz-Birkenau.

att förklara varför under helvetestiden i Auschwitz och Birkenau människor utsatte andra för detta hemiska öde. Er närvaro här i dag, på detta ställe, vittnar om det faktum att livet är starkare än döden, att det romska samhället har överlevt och ser mot en ljus framtid, sade han.

Dr. Christoph Bergner är statssekreterare i det tyska parlamentet.

– Som tysk är det svårt för mig att

finna lämpliga ord inför de brott som begåtts mot sinti och romer i Tysklands namn. Det är med tungt hjärta som jag står här, på en plats där många människor blivit förödmjukade och lidit obeskrivligt. Auschwitz är och kommer alltid att förbli en symbol för rädsla och skräck i den tyska historien. Auschwitz är förkroppsligandet av den nazistiska regimens brott, sade han.

Jaques Delfeld, ordförande i Sinti and Roma Association i Rhineland-Palatinate, Luise Bäcker, Förintelseöverlevare, Manfred Lautenschläger, Donator av European Civil Rights Prize of the Sinti and Roma, Romani Rose, ordförande i Central Council of German Sinti and Roma, Mano Höllenreiner, Förintelseöverlevare och Hans Rosenbach, Förintelseöverlevare.

Gamla bilder berättar

Kära läsare. I förra numret visade vi bilder från Roger Čokas Rhodins album, vi bläddrar vidare i samlingen. Ofta när vi visar bilder från olika marknader, brukar vi visa dem när kommersen är i full gång. Nu visar vi hur det kan se ut när allt är över och man ska packa ner sina osålda grejor, eller bara packa sig hemåt efter marknadsvistelsen. Det kan ofta se ut som ett bombnedslag under kriget. Sommaren är troligen 1968. Bilderna är från Kiviks och Sjöbos marknad.

Under marknadens gång besöker romerna varandra antingen för en pratstund eller kanske för att höra hur affärerna går. Här kan vi skönja Bomba Taikon i vit hatt som besöker Bakro och hans fru Sima. Bakro sålde koparkärl.

Efter marknadens slut tar Bomba Taikon och Colea med sin fru Anuška en välbehövlig paus nu skiljs vägarna, Bomba reser väl hem till Växjö och Colea till Stockholm, eller kanske träffas de åter på nästa marknad i Sjöbo?

Musse har tagit ett par lotter. Han hoppades säker att vinna en fäll till sin bil. Hade man en amerikanare var det populärt med en fäll på sätet.

Vill du också visa upp dina gamla bilder på dessa sidor? Hör då av dig till redaktionen:
fred@romaniglinda.se
Bilderna returneras givetvis efter publicering. Du får även bilderna digitalt på en cd skiva.

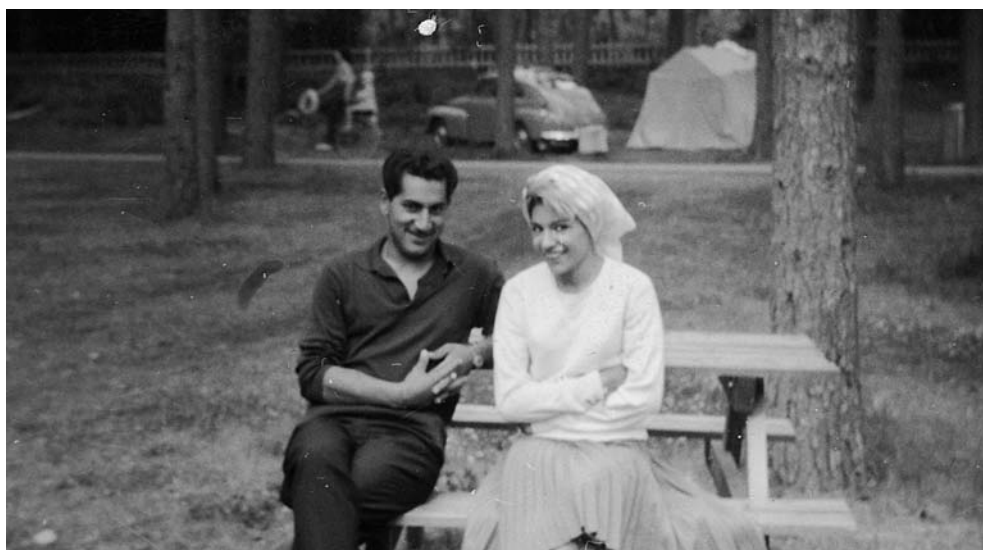
Allt verkar vara packat och klart. Till vänster i bilden tar det äldre romerna farväl av varandra och tillhöger står ungdomarna.

Roger berättar för oss att, på väg hem till Göteborg gjorde de en avstickare till Hässleholm. Här ser vi Gustav, Shandor och Fredrik som håller en liten kille i famnen killen bredvid är Fredriks bror Nisse

Jäger och Aina i Dalarna. Bilden har inget med marknader att göra men jag kan inte låta bli att visa Jäger och Aina i ungdomen dagar. Är de inte snygga trots Ainas papiljotter?

Turkisk Börek

Det här behövs till 8 personer.

1200 gr	Börekdegs Plattor
500 gr	Lammfärs
1 st	Gul Lök
1 liter	Mjolk
2 dl	Yogurth
1 dl	Olja
1 knippe	Persilja
3 st	Ägg
Salt och svartpeppar	

Gör så här:

Blanda mjölken, äggen, oljan och yogurthen till en smet. Krydda med lite salt.

Hacka löken och blanda in i lammfärsen, krydda och bryn lammfärsen.

När färsen är färdigbrynt, hacka persiljan och blanda in i färsen.

Doppa börekplattorna, 2-3 stycken åt gången, i smeten. Inte för länge, då blir de för sköra.

Olja in en plåt och varva börekplattorna och lammfärsen (som om man gör lasagne).

Börja med 600 gram (halva paketet) börekplattor i botten. Lägg på lammfärsen och resten av börekplattorna ovanpå.

Sätt in i en 175 graders varm ugn i ca: 45 min.

Smaklig måltid önskar Döndü Tamturk!

Xoraxanísko Börek

Gadó trubúl 8 ženengé

1200 gr Burekesko xumer, (patrja, gáta ando pakéto)
 500 gr Ličardó bakreskó mas
 1 Purum
 1 litro Thud
 2 dl Yoghurt
 1 dl Vulój
 1 drez Perzília
 3 Anré
 Lon thaj pipéri

Ker Gadeá:

Hamisár o thud, le anré, o vulój, thaj o yoghurt ande jekh than. Maj tho lon.

Šin o purúm ande signé kotorá, pek sa ande jekh than le masésa maj tho lon thaj pipéri.

Kana peklán gáta o mas, šin é perzília te avel xurdó, hamisár sa ando o mas.

Mak jekh bovésko plévo vulójésa. Činžar le patrja ando o xumér, strangosár vušoro.

Pher o plévo le patrjánsa (dopáš o pakéto 600gr) sar kaná pekes Lasagne.

Akaná šor oprál o pekló mas, maj činžár le patrja ando o xumér thaj tho oprál.

Pek ando bov 175 grádura ande 45 minutsi.

Xan pe satimáste, ružil é Döndü, kaj čiradá o xabén aménge

Gästcock den här gången är Döndü Tamturk.

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

B**Porto
Betalt**

Uppsatstävling "Jag vet vad jag vill"!

Är du romsk tjej eller kille mellan 12 - 20 år? Vill du dela med dig av dina framtidsdrömmar och visioner? Då är du välkommen att skicka in en uppsats i tävlingen "Jag vet vad jag vill!" som anordnas av Delegationen för romska frågor i samarbete med ungdomstidningen Le Romané Nevimata.

Ditt bidrag får vara max tre A4-sidor. Du kan skriva på romani chib (den dialekt du själv vill), svenska eller finska. Sista inlämningsdag är 20 oktober 2009. Texten skickas genom att gå in på www.nevimata.com, eller till Delegationen för romska frågor, ju 2006:10, 103 33 Stockholm.

Första pris är 3000 kr. De tre bästa texterna kommer att publiceras av Delegationen för romska frågor samt i tidningen Le Romané Nevimata. Diplom delas ut till alla som deltar i tävlingen.

Regionala seminarier om minoritetspolitiken och aktuella romska frågor

Förtroendevalda och tjänstemän på regional och lokal nivå hälsas välkomna på arbetsseminarier om minoritetspolitiken, med fokus på aktuella romska frågor.

Malmö 3 november. Seminariet sker i samverkan med länsstyrelsen, landsting och kommuner i Skåne.

Örebro 13 november. Seminariet sker i samverkan med Västmanlands, Örebros och Södermanlands länsstyrelser och kommuner.

Mer information om seminarierna lämnas av Tiina Kivelio, tiina.kivelio@integration.ministry.se.

Information kommer även att finnas på delegationens hemsida www.romadelegationen.se

Delegationen för romska frågor
www.romadelegationen.se